

АНАЛІЗ ТЕОЛОГІЧНОГО ПІДГРУНТЯ ІСЛАМСЬКОГО ЕКСТРЕМІЗМУ

Постановка проблеми. Ісламський екстремізм, активність якого ще до недавнього часу мала епізодичний характер і не виходила за межі окремих регіонів мусульманського світу, за останні десятиріччя перетворився на постійний чинник політичного життя багатьох країн, в тому числі і Західних; стукається він і в наші двері. Але знайоме словосполучення «ісламський екстремізм» далеко не всіма членами суспільства, особливо його мусульманською частиною, сприймається як коректне, таке, що має право на існування. Аргументи противників використання цього терміну полягають в тому, що є просто релігія іслам, але немає ніякого ісламського екстремізму, адже в такому випадку ми кидаємо звинувачення на адресу одної з могутніх світових релігій. Відтак виходить, що є віруючі мусульмани, а є екстремісти, і вони ніяк не пов'язані між собою.

Проблема використання тієї чи іншої термінології не є чисто теоретичним питанням, як це може здатися на перший погляд, а має практичний вимір, адже від сформованого в суспільстві стереотипу розуміння складних ситуацій, у яких наявна ісламська складова, залежить і їх оцінка, а також прийняття відповідних рішень, заходів щодо них - як на індивідуальному, так і на державному рівні.

Аналіз досліджень проблеми. Що стосується розуміння терміну «ісламський екстремізм», то науковців, фахівців, представників засобів масової інформації можна розділити на дві групи. Перша стоїть на позиції так званої політкоректності, як «лінгвокультурної форми забезпечення толерантності», в даному випадку до світової релігії ісламу (О.Добродум) [Релігійна свобода. Науковий щорічник. – К., 2008. – № 12. – С.190]. Цю точку зору розділяють такі українські релігієзнавці як М.Бабій, А.Колодний та М.Кирюшко. Іслам як світова релігія, на їхню думку, не є релігією терору,

---

* Голотін С.І. – кандидат філософських наук, викладач кафедри філософії НА СБ України.

екстремістською за своєю суттю, а навпаки - в ній закладений значний гуманістичний потенціал. Прихильники політкоректності застерігають проти тлумачення ісламу як агресивного феномену. Так, А.Булатов зазначає, що в деяких ЗМІ замість роз'яснення суті ісламу часто зустрічається словосполучення типу: «радикальний іслам», «ісламський тероризм», «мусульманський екстремізм» тощо. «Автори публікацій, використовуючи ці вирази, намагаються приписати ісламу агресивну і дестабілізуючу суть» [Булатов А. Християнсько-мусульманських діалог в контексті євроатлантичних прагнень України. // Збірник наукових праць. – К., 2006. – С. 27]. Подібна точка зору представлена і в статті А.Влодиченко «Розвиток християнсько-мусульманських відносин в контексті релігійної толерантності» [Релігійна свобода. Науковий щорічник. – 2008. – № 12. – С.136] тощо.

Інша група авторів вважає вживання вищезазначених словосполучень цілком можливим і правомірним, хоча і з певними застереженнями. Така позиція представлена в працях А.Коровікова «Ісламський екстремізм у ісламських країнах» [Коровиков А. Исламский экстремизм в исламских странах. – М, 1990], А.Васильєва «Ісламський екстремізм як вираз кризи мусульманської цивілізації» [Васильев В. Исламский экстремизм как выражение кризиса мусульманской цивилизации // Азия и Африка сегодня. – 2003. – № 5. – С.2-12], Є. Барковської «Арабський Схід: підхід до проблеми ісламського екстремізму» [Барковская Е. Арабский восток: подход к проблеме исламского экстремизма // Азия и Африка сегодня. – 2000. – № 8. – С.11-13] тощо. Цікавою є й позиція І.Севастьянова, який вважає, що «іслам, його фундаменталізм і ісламський екстремізм - поняття настільки ж відмінні як нормальна жива тканина і пухлина з ознаками онкології» [Севастьянов И. Исламский фундаментализм и исламский экстремизм – это не совсем одно и то же. // Международная жизнь. – 1996. – № 5. – С. 31], тобто не приписує ісламському фундаменталізму негативних рис, на відміну від ісламського екстремізму.

Мета дослідження проаналізувати те, на підставі яких джерел здійснюється обґрунтування і виправдовування радикальних дій мусульманських організацій, з'ясувати, яку роль в цьому відіграє, власне, саме віровчення, чи є в тому релігійна складова.

Основний зміст статті. На нашу думку, від початку розгляду цієї проблеми слід пам'ятати, що мова йде про ісламський радикальний рух, який переслідує переважно політичні цілі, зокрема, захоплення і зміну влади в тій чи іншій країні. Його представники, спекулюючи на релігійних почуттях, не сприймають звинувачень на свою адресу, коли їх називають бандитами або терористами, як, наприклад, це має місце в Росії. Вони заявляють, що цілі їх є благородними, а завдання полягає у тому, щоб нести справедливість і моральну чистоту всьому світу, який чомусь не бажає цього прийняти. Раз не бажає прийняти засади створення «справедливого» суспільства добровільно, то треба нав'язати їх насиллям. Під засадами, на яких повинно бути побудовано «справедливе» суспільство, в даному випадку розуміється шаріат як єдине можливе джерело такої справедливості. «Вороже» суспільство, яке чомусь не хоче приймати цього «дару», повинно бути покарано за свою зухвалість і приведене у відповідність до норм співжиття, які подарував людям сам Аллах. Жахливий терористичний акт 11 вересня 2001

року якраз і є прикладом залякування Західного світу, демонстрація його «майбутньої перспективи», якщо він не перейде на «справедливу» систему моральних цінностей.

В даному випадку потрібно сказати і те, що існують об'єктивні причини, які породжують прихильність до екстремістських ідей, що ґрунтуються на ісламській релігії. Перш за все, це наявність соціально-економічних проблем, труднощів з якими зіштовхуються громадяни мусульманських і немусульманських країн. Прибічники мусульманського екстремізму вважають, що джерелом кризи є Захід і його цінності, зокрема, ті економічні моделі відносин, які він вибудовує з країнами так званого «третього світу», недосконала й антигуманна банківська система, побудована за принципом «риба». Іслам, на їх думку, може запропонувати інші, «істинні» цінності, в тому числі і справедливу ісламську банківську систему, яка не заснована на здирництві, відсотках, несправедливому розподілі додаткової вартості тощо. Реально існуюча соціальна несправедливість, розшарування суспільства на протилежні за своїм економічним статусом групи викликають у пересічного прибічника ісламу відповідні запитання щодо причин його неспроможності забезпечити собі і своїй родині гідне існування. Тут і з'являються «доброхоти», які використовують умонастрої людей у своїх політико-ідеологічних цілях і залучають їх до екстремістської діяльності, яка, як вони вважають, є засобом зміни життя на краще.

Це самоочевидне і просте положення є не єдиною, але важливою обставиною, яка поліпшує розуміння того, що ж саме рухає людьми, які сповідують іслам і при цьому беруться за зброю та вибухівку. Але в даному випадку слід розрізнити тих, хто спекулює на умонастроях простих мусульман, пам'ятаючи при цьому про свої інтереси, і ту більшість, якою маніпулюють, використавши їхні релігійні почуття. Списувати це на войовничість самого ісламу, якому така войовничість, начебто, притаманна іманентно, означає спрощувати проблему або ж навмисне спрямовувати дослідження в хибному напрямку. Адже якщо ми звернемося до догматичних особливостей або обрядових приписів – «п'яти стовпів» ісламу, які повинні визнавати і виконувати мусульмани, на підставі чого вони власне й визначаються як мусульмани, а не як християни чи іудеї, то ми не знайдемо в них й натяку на екстремізм чи щось подібне [Радионон М. Ислам классический. – СПб., 2004. – С. 77].

Виникає певна суперечність. Одні використовують термін ісламський екстремізм як правомірний і само собою зрозумілий, в той час як догматика і обрядовість, які є «стовпами ісламу», змістовно позбавлені закликів до насильства. Так чи можливо його використовувати? Частково відповідь на це питання була дана, коли ми зазначали, що ісламський радикальний рух вбачає тільки в ісламі єдине джерело соціальної справедливості. В додаток до цього слід розглянути те, як застосовується «іджихад» мусульманськими богословами, які налаштовані радикально. Під цим терміном розуміється право мусульманських юристів-улемів виносити судження про явища суспільного життя, тлумачення яких неохоплені шаріатом. Тобто, це тлумачення подій, проблем, явищ з обов'язковим посиланням на Коран або Суну, але які не могли бути охоплені мусульманським правом, що складалось протягом VIII-XI ст. Залежно від того, які політичні погляди розділяє улем-богослов, таке тлумачення він і буде давати. Той, хто стоїть на позиції співпраці, толерантності зі світовим співтовариством, знайде відповідні вірші в Корані і в хадисах Суни, а ті, хто проповідує ворожнечу - знайдуть необхідні аргументи в тих же самих джерелах. Тут доречно зазначити, що з позиції теології цих суперечностей уникнути неможливо. Адже мусульманська теологія вимагає розуміння Корану як такого, що має надприродне походження. Це - слово самого Бога -Аллаха, а не слово про Бога. Оскільки Коран має божественне походження, то він є джерелом, якому необхідно неухильно слідувати, адже Бог є непомильним. З огляду на вищевикладене,

прості віруючі і богослови попадають в складну суперечливу ситуацію. Насправді ж, у реальному житті здійснюється тлумачення подій залежно від заангажованості богослова-улема чи простого мусульманина.

Розглянемо, наприклад, як саме «працює» ідштихат у випадку тлумачення подій 11 вересня 2001 року, як вони оцінюються з позиції радикально-налаштованих мусульманських богословів. Такий розгляд і дозволить нам наблизитись до відповіді: «Чи правомірно вживати термін «ісламський екстремізм»? Проаналізуємо для цього інформацію, яка представлена на Інтернет сайтах ісламських улемів, а також у статті А. Ігнатенко «Хто і чому здійснив атаку на Манхеттен» [Наука и религия. – 2002. – № 9. – С. 46-49].

Один з шахідів, який імовірно брав участь у теракті 2001 р., Ахмад Ібрахім аль Хазнаві аль Гаміді повідомив 6 березня 2001 року, що члени «Аль-Каїди» керуються у своїх діях фетвами, які видають ісламські улеми (зокрема, саудівець Махмуд бен Укла аш-Шуайбі та єгиптянин Хасан Аюба, а також сам Усама бен Ладен) [Режим доступу: <http://www.aljazeera.net/news/okabic/2002/4/4-18-13.htm>]. Фетва, або ж письмова відповідь ісламського улема (знавця релігії) мусульманину на його запит щодо тих чи інших проблем сучасного світу - це відповідь, яка й пояснює те, як саме такі події повинні трактуватися з позиції ісламського віровчення. Вона в кожному конкретному випадку ґрунтується на відповідних віршах Корану, а також хадисах – повідомленнях про слова й дії пророка Мухаммеда, які, на думку того чи іншого улема, найкращим чином підходять для відповіді на поставлене питання.

У фетві аш-Шуайбі, розміщеній на одному з сайтів радикальних арабських організацій [Режим доступу: <http://www.qal3ah.org/sections.php?op=viewarticle&artid>], і відомою під назвою «Роз'яснення подій, які відбулись в Америці», ці події трактуються як відносини між мусульманами й «невірними». Нехай буде відомо, стверджує аш-Шуайбі у цій фетві, що відносини між мусульманами і невірними регулюються «не політикою або персональними інтересами, а книгою Аллаха (Кораном) і Суною його Пророка... Це питання Велике Писання (Коран) роз'яснило якомога зрозуміліше з огляду на його важливість і значущість». Далі наводяться відповідні місця з Корану, скажімо: «О Ви, хто увірував! Не беріть іудеїв і християн у друзі: вони друзі один одному. А хто з вас бере їх собі в друзі, той сам із них» [Коран. 5:51]; «О Ви, хто увірував! Не беріть друзями мого і вашого ворога» [Коран. 60:1]; «Ти не знайдеш людей, які вірують в Аллаха і в останній день, які б любили тих, хто супротив Аллаха і його посланця, навіть якби вони були їх батьками, або синами, або їх братами, або їх родом» [Коран. 59:22]. Вищенаведені аяти, так само, як й десятки інших аятів, - твердить аш-Шуайбі, - є абсолютно зрозумілий текст, що «диктує нам саме ворожість до невірних, ненависть до них і неналежність до них». Таке ставлення мусульман до невірних, як проголошує цей «улем», і визначається «не політикою», а лише тим, що не мусульмани - це «невірні», тобто, люди, які не причетні і не поділяють смисл релігійних гасел ісламських фундаменталістів. Таким чином, до сонму «невірних» залучається усе людство, яке не сповідує радикальний іслам. І неісламський світ опиняється перед життєзначущим вибором: необхідністю прийняти радикалістський ісламський світогляд або ж бути взагалі знищеним.

До «невірних», як стверджує аш-Шуайбі, слід віднести кожного, хто потурає послідовникам іншої релігії, крім ісламу, і послідовникам іншого законодавства, крім шаріату. Мусульмани, у тому випадку, якщо вони не відстоюють принципи ісламського радикалізму, також можуть бути «невірними», оскільки багато хто з них «потурає» християнам, іудеям й іншим іновірцям.

Зрозуміло, що така позиція аш-Шуайбі викликала справедливе обурення навіть у мусульманському світі, де з усією очевидністю повстало запитання, а чи можна з позицій ісламу виправдовувати те, що відбулось 11 вересня 2001 року в Нью-Йорку. У своїй відповіді Шуайбі зазначив, що навіть на тих, хто безневинно загинув під час цього теракту, поширюється теза про допустимість вбивства супротивників під час нічного нападу («баят»), в час, коли неможливо відрізнити, де боєць, а де мирна людина. «У пророка запитали про тих мучеників, жителів місць, на які здійснюються нічні напади, і під час яких уражаються їхні жінки й діти. Він сказав: «Вони з них». Цей хадис, на думку Шуайбі, саме і засвідчує, що «жінок і дітей не можна вбивати поодиночки, а дозволено вбивати, якщо вони змішані з іншими й розділити їх неможливо». Використання ж певних видів зброї супроти «невірних», на думку цього улема, і робить неможливим розділення тих, кого вбивають, на «невірних», які «заслужують на покарання» та звичайних людей. Застосування мусульманськими полководцями у середньовіччі проти «невірних» катапульти, стверджує Шуайбі у цьому зв'язку, також призводило до загибелі мирних жителів. Посилаючись на Ібн-Тамія, Аш-Шуайбі зазначає у своїй фетві і те, що у свій час ісламські факіхи (знавці шаріатського права) дозволили знищення живого щита (араб, «*туре*»), утвореного з мусульман, що опинились в полоні у ворога, і який використав їх у ролі такого щита, аби захиститися від стріл мусульман. Тим самим цей попередник ваххабізму ще свого часу, за висновком Шуайбі, «виніс свій історичний вирок» і тим мусульманам, які перебували у Всесвітньому торговельному центрі Нью-Йорка 11 вересня 2001 року.

Описувана нами фетва містить висновок і з проблеми морального ставлення щодо «невинності» або «непричетності» (араб, «*абрія*») загиблих під час теракту. «Невинні», як стверджує аш-Шуайбі, бувають різні: «Або вони з тих, які не б'ються на боці своїх (невірних) держав, не надають їм допомоги - ані зусиллям, ані грошима, ні думкою, ні порадою. Таких вбивати не можна при умові, якщо їх можна відрізнити від невірних, коли вони з ними не змішані. Але якщо вони змішалися і їх неможливо виокремити, то їх дозволено вбивати разом - старих, жінок, дітей, хворих, немічних, монахів тощо» [Режим доступу: [http://www.qal3ah.org/sections.php?op=viewarticle &artid](http://www.qal3ah.org/sections.php?op=viewarticle&artid)]. Інша ситуація, коли мусульмани не беруть участі в битві на боці своїх «невірних держав», але надають їм підтримку грошима чи порадою. Таких людей, на думку аш-Шуайбі, не можна вважати невинними, вони учасники війни (араб. «*мухаріб*»), «люди допомоги» (араб, «*ахль ар-рід*»), тобто, «посібники і помічники супротивників ісламу». І таких, на його думку, треба вбивати, оскільки «посібництво – це ніщо інше, як співучасть». Навіть сплата податків вважається в даному випадку «підтримкою грошима невірної держави». Таким чином, будь-який законслухняний громадянин держави, яка проголошується «невірною», виключається з «невинних» і стає «винним», «співучасником». Такими є всі, хто бере участь у виборах, адже своїми голосами вони підтримують функціонування «невірної держави» [Заява «Аль-Каїди»: Режим доступу: <http://al-neda./def.asp?subject=18=rec=5668>

tit=]. Для того, щоби позбавити потенційних шахідів будь-яких моральних сумнівів щодо злочинності або справедливості використання терористичних акцій, у аш-Шуайбі є й інша фетва, що має назву «Про зміст і реальності терору» (від 20.11.2001 р.) [Режим доступу: <http://www.qal3ah.org/sections.php?op=viewarticle&artid>]. У ній стверджується, що є «законний терор (араб, «*ірхаб*»), який, начебто, у шаріаті встановив сам Аллах й заповідав при цьому, щоби правовірні приготували для подібних акцій: «скільки зможете сили і загонів кінноти: ними ви залякаєте (араб, «*турхібун*») ворогів Аллаха, й вашого ворога, й інших, окрім них» [Коран. 8:60].

Звернемося також і до ідеології послідовників мусульманської організації «Хізб-ут-тахрір» («Партія визволення»), яка була створена у 1953 році Такіюдіном ан-Набахані. Після його смерті у 1977 році аміром - верховним лідером партії - став Абд-уль-Кадім Заллюм [Заблуждения течения «Хизб ат-тахрир / Духовное управление мусульман Украины. – К., 2003. – С. 5]. У праці «Хибні погляди «Хізб-ат-тахрір», яка була видана Духовним управлінням мусульман України, стверджується, що уся діяльність цієї партії є суто політичною, і її головною метою є встановлення мусульманського порядку в усьому світі. Ця партія у свій час підготувала та видала чимало книг та брошур арабською, російською, українською мовами. Двадцять три найменування з них розповсюджувалися в Україні.

Розглянемо зміст одного з таких видань. Воно вийшло під назвою «Система правління в ісламі». Автором його є вищезгадуваний Абд-уль-Кадім Заллюм. Головна мета цієї праці визначена у Передмові. Це - створення особливої системи правління як в окремих мусульманських країнах, так і у всьому світі. Такою системою правління в книзі пропонується Халіфат. Як стверджує у своїй Передмові автор, авторитетні головні джерела, Коран і Суна, у випадку їхнього «правильного розуміння та вивчення» призводять до висновку про те, що іслам є «цілковито завершеною, всеохоплюючою системою, яка допомагає вирішувати всі проблеми життя» [Там само. – С. 3]. На його думку, мусульмани повинні усвідомлювати, що «іслам є практичною ідеологією, цілком прийнятною для реалізації системою» [Там само. – С. 4]. А також, що вони (мусульмани) повинні повсякчасно діяти для того, щоби встановити єдину вірну і справедливу, з їхньої точки зору, систему правління - Халіфат.

Яким же чином планується встановити таку систему? Звернемося до тексту: «Не припустимо, щоби у державі мала місце яка-небудь думка, поняття, закон або критерій, який не виходить і не співвідноситься з ісламською «акридою» (араб. – «доктрина»)» [Там само. – С. 12]. Це ми читаємо у розділі «Ісламська держава». Проте цілком зрозуміло, що більшість країн світу не живе і не бажає жити у відповідності до постулатів ісламської доктрини (хоча і визнає іслам як світову релігію, яка, як і всі інші, містить в собі загальнолюдські цінності).

Що ж і як саме, на думку Абд-уль-Кадім Заллюма, потрібно робити для встановлення «Всесвітнього Халіфату»? У цьому зв'язку в розділі «Армія» вищезгаданого видання стверджується, що саме Аллах звеличує мусульман, доручаючи їм місію розповсюдження ісламу в усьому світі шляхом джихаду. Саме «Аллах зобов'язав кожного мусульманина, який досяг п'ятнадцятирічного віку, готувати себе до військової служби з метою здійснення джихаду, і що сама військова служба є «фардом кіфайя» (араб. – «колективним обов'язком») [Там само. – С.137]. Далі автор видання зазначає, що ця вимога підтверджується відповідними аятами Корану та хадисами Суни, такими, як, наприклад: «І бийтеся з ними, щоби не було спокуси (араб. – «фітни»), й уся релігія належала Аллаху» [Коран. 8:39]. Тому, стверджується далі у цьому розділі: «Сьогодні для

ведення військових дій необхідна військова підготовка, яка є таким самим «фардом» - обов'язком, як і джихад» [Абд-уль-Кадім Заллюм. Система правління в Ісламе // Изданий Хизб-ут-Тахрир. – Изд.6. – Бейрут-Ливан, 1996. – С.137].

Військова служба у цій інтерпретації означає «формування з людей військових частин», тобто, створення «загонів муджахідів», здатних «здійснювати джихад». «І приготуйте для них скільки зможете сили» [Коран. 8:60], - завершує свою думку цитатою з Корану Абд-уль-Кадім Заллюм. При чому (і це є дуже важливо), як зазначає сам автор, здійснення джихаду є завжди обов'язком «істинних мусульман», незалежно від того, чи нападає на них ворог, а чи ж ні.

Як бачимо, ці місця з книги Заллюма не залишають для нас інших варіантів розуміння джихаду представниками «Партії визволення», крім як збройного, військового протистояння. Їхня інтерпретація суттєво відрізняється від інших, різних форм «поміркового розуміння» джихаду в ісламі. Під таким «поміркованим розумінням» мається на увазі, насамперед, «шлях вивчення ісламу в медресе», «розповсюдження ідей ісламу за допомогою засобів масової інформації», поширення мусульманської літератури, культурно-просвітницькі заходи, конференції, бесіди тощо.

Тут доречно порівняти вимогу здійснення збройного джихаду для встановлення «Всесвітнього Халіфату» з ідеями ще одного широко знаного теоретика-ідеолога ісламського екстремізму Сеїда Кутба, який належав до іншої організації – до «Братів-мусульман», але теж вважав, що «джахілію» треба атакувати незалежно від того, чи загрожує вона загонам істинних мусульман, а чи ж ні. Під терміном «джахілія» він розумів не тільки доісламський «язичницький період» в історії арабів, але й сучасний немусульманський світ і навіть більшість мусульманського світу. З точки зору Сеїда Кутба, останній перестав бути власне мусульманським. Зокрема, він вважав, що мусульманин, який не діє відповідно до Корану хоча б з одного питання, є віровідступником, тому що він в такий спосіб відкидає «Божественність Аллаха» і «привласнює таку Божественність собі». Більшість же поміркованих мусульманських богословів, на відміну від Сеїда Кутба та його послідовників з організації «Брати-мусульмани»^{1[1]}, таких людей вважають великими грішниками, але вони є такі, які залишаються в лоні ісламу. Вони не є віровідступниками, але припустилися гріха. С.Кутб вважав, що таких людей дозволяється знищувати, бо вони, на його думку, не є справжніми мусульманами. Так само вважають і послідовники вчення Мухаммада ібн аль-Ваххаба. Хто не поділяє їхні тлумачення ісламу, на їхню думку, заслуговують на смертне покарання.

Отже, виникає закономірне запитання про те, а на засадах якої релігії здійснюються і виправдовуються терористичні акції, планується будувати новий «всесвітній ісламський порядок» у вигляді Халіфату, пропонується розправлятися з тими, хто не згідний з інтерпретаціями ісламу, які надаються представниками різноманітних радикальних

1[1] Ця назва не є єдиною. У свій час в Лівані цю організацію позначали назвою «Ібадур-Рахман», згодом у послідовників С.Кутба з'явилася назва «Джама'ат Аль-Ісламія» («Ісламська громада»), під якою вони і дотепер залишаються відомими в усьому світі.

організацій? Що ж у цьому випадку використовується для пояснення, виправдання антигуманих дій? Іудейська «Тора», християнські «Євангелія» чи буддистська «Тріпітака»? Жодне з них, тільки ісламські джерела – Коран, Суна, тобто священні книги мусульман, у розумінні їхніх інтерпретаторів, інтерпретаторів, які ставлять перед собою власні політичні цілі, в тому числі й створення Всесвітнього халіфату на основі шаріату.

Таким чином, можна зробити **висновок**, що ісламська складова наявна при розгляді питання про підґрунтя ісламського екстремізму і використання цього терміну видається цілком правомірно. Проте слід рішуче зауважити, що не кожний терористичний чи інший екстремістський акт, здійснений мусульманином, підпадає під визначення «ісламський екстремізм». Наприклад, людина належить до світу ісламу, тобто є мусульманином, народилась у традиційному мусульманському середовищі. Але реальні умови життя штовхають її до протиправних дій: на захоплення заручників із метою викупу, продаж зброї, перевезення та збут наркотиків і т.ін. Так вона «заробляє» собі на життя, що має місце переважно на Північному Кавказі, в Середній Азії, якщо взяти пострадянський простір. Де тут власне ісламська складова протиправних дій? її нема. Інша справа, коли намагаються під свої дії підвести теоретичну базу, яка ґрунтується на ісламі.

Тобто, не всі багатоманітні прояви екстремістської діяльності мусульман варто розглядати як вияв ісламського екстремізму. Цей висновок є дуже важливим для практичної діяльності, оскільки озброює певними орієнтирами щодо кваліфікації тих чи інших дій, в яких беруть участь мусульмани.

Інший підхід штовхає нас в обійми несприйняття будь-якого мусульманина та цілої світової релігії, на яку чіпляють ярлик *релігії екстремізму*: якщо мусульманин – то терорист, іслам – релігія терору. На жаль, такий спрощений погляд на іслам притаманний значній частині українського та й світового співтовариства. Зрозуміло, що з таким підходом подолати ісламський екстремізм неможливо.

А н о т а ц і ї

В статті **С.І. Голотіна «Аналіз теологічного підґрунтя ісламського екстремізму»** критично аналізуються ісламсько-теологічні підстави екстремістських дій ісламських терористів. Досліджується наявність ісламської складової (сур та аятів Корану, хадисів Суни та інших постулатів богословських інтерпретацій священних текстів) в ідеології проповідників екстремізму.

Ключові слова: *іслам, ісламський екстремізм, идитихад.*

В статтє **С.И. Голотина «Анализ теологических оснований исламского экстремизма»** критически анализируются морально-теологические обоснования экстремистских действий исламский террористов. Исследуется исламская составляющая (тексты сур и аятов Корана, хадисов Суны и других постулатов богословских интерпретаций священного писания) в идеологии проповедников экстремизма.

Ключевые слова: *ислам, исламский экстремизм, идитихад.*

In the article of **S.I. Golotin. On the theological substantiation of Islamic extremism»** critically are analyzed the moral-theological substantiations of extremist actions Islamic of terrorists. Is investigated Islamic component (texts of surah's and aya's of the Qur'an, hadith's of Sunnah and other postulates of the theological interpretations of the Scripture) in the ideology of the preachers of extremism.

The keywords: *islam, Islamic extremism, idzhtihad.*